

elemei közé további *tanok*, *dogmák* és a hittételek magyarázatául szolgáló *hiedelmek* is tartoznak, amelyek *legendák*, *mondák*, történetek formájában hagyományozódnak, és gyakran *szokások*, szertartások, erkölcsi előírások, *normák* formájában is megnyilvánulnak, illetve működnek.” (82.)

Merész tudományos vállalkozását, szülőfaluja vallási néprajzi monográfiájának összeállítását Iancu Laura hosszú évek kitartó munkájával

valósította meg, és kutatómunkája eredményeit sikerült igényes, korszerű tudományos szöveggé formálnia. Könyve egészen kivételes, új eredményeket felmutató tudományos munka, amelyet nemcsak a helyi vallások kutatói forgatnak majd haszonnal, hanem bárki, aki érdeklődik a moldvai csángók kultúrája iránt.

Tánczos Vilmos

Vallásos mozgalmak, látomások, álmok, élmények a moldvai csángóknál rendszer váltás előtt és után

*Peti Lehel: A moldvai csángók népi vallásosságának imagiztikus rítusai.
Nemzeti Kisebbségkutató Intézet, Kvár 2012. 276 old.*

Peti Lehel néprajzkutató a legizgalmasabb és legelgondolkodtatóbb beszélgetésekként tartja számon azokat, amelyeket moldvai csángókkal folytatott a hagyományos vallási formák működéséről, ezek szocializmusbeli és jelenlegi szerepéről, majd a modernizáció hatására végbement módosulásokról. Az interjúk szakszerű néprajzi, kulturális, antropológiai és vallásszociológiai szempontú elemzéseiből született az általunk ismertetett, 2012-ben publikált munkája. Ennek előzményeként említhetjük a 2008-ban megjelent, *A moldvai csángók vallásossága* című kötetét, illetve a 2010-ben *A transzcendens kommunikáció látomásos formái a moldvai csángó falvakban* címmel megvédett doktori disszertációját. A 276 oldalnyi könyv ezekből több fejezetet is tartalmaz átdolgozott formában. A kötet végén 50 fénykép színesíti, egészíti ki az írott anyagot, a szerző saját felvételei.

A 2008-as kötetet indító tanulmány itt is első a publikált elemzések sorában: a trunki orvos rózsaillesztésű kútja köré szerveződött mozgalmat vizsgálja. A szocializmusban megkérdőjelezett csángó világkép megerősítésének stratégiájaként a közösség az egyik értelmiségije emlékezetét a kultusz szintjére emelte: 1986–87-ben záródoklatok kezdődtek a diktatúra áldozatává vált

Benedek Márton orvos, felszentelt pap trunki kapujában lévő kúthoz, amelynek a moldvai csángók gyógyító erőt tulajdonítottak.

A csodák a moldvai csángó falvakban „hozátartoznak az élet normális menetéhez”, krízishelyzetben, egzisztenciális fenyegetettség esetén pedig különösen szükség van a szimbolikus világ megerősítésére – mondja ki a tanulmány, amely a sajátos társadalmi-politikai kényszerhelyzetben született válaszcselekvést a válsághelyzet hatásaival együtt társadalmi kontextusba ágyazva, a mozgalom és a mítosz kapcsolatát, működését, funkcionáltságát, társadalompszichológiai hátteret, a politikum szerepét figyelembe véve vizsgálja. Miután a hatalomnak a mozgalmat sikerült elfojtani, a mítosz funkcióbeli átértékelődésen ment keresztül. 1989 után az egyház elevenítette fel, sajátította ki és értelmezte át a közösségi vallásgyakorlatban kialakult mítoszt, ezáltal az egyház és közösség viszonyát próbálva bensőségesebbé tenni. Általánosan megfigyelhető az a törekvés, hogy a vallás szocializmus utáni újraindítványulása során integrálja a korábban kiszorított vallási formákat.

Ezzel találkozunk a látomások vizsgálatakor is. A szerző munkásságának törzsét képezi

a transzcendens kommunikáció látomásos formáinak elemzése, ezek ugyanis egy vallásos értelmezőrendszer részeit képezve jól tükrözik az egyén és a társadalom viszonyának válságát, illetve változásait. A moldvai csángók kollektív és egyéni látomásai, valamint vallásos álmai kapcsán a néprajzkutató a következő kérdéseket teszi fel: milyen hagyományos világképben gyökerező ideológiák hívják elő őket; milyen társadalmi és kulturális környezetben jönnek létre; hogyan hat rájuk a társadalmi veszélyeztetettség; milyen sajátosságaik vannak a vallási interferenciák vonatkozásában; milyen vallásos jelentéseket közvetítenek a csángóknak; hogyan illeszkednek a tradicionális mintákhoz; a vallásantropológiai szakirodalom alapján milyen interpretációs lehetőségek állnak rendelkezésünkre?

A közösségi látomások sajátos formája a moldvai csángók napbanézése pünkösdi hajnalán. Ennek az eseménynek a környezete az utóbbi évtizedekben megváltozott, és emiatt a rítus – melynek elemeit sorra kibontja a szerző – szintén átalakult. Peti Lehel egy alulról szerveződött, 1998-tól 2005-ig tartó zarándoklatot is görcső alá vesz – a szőkefalvi Mária-jelenések helyére egészen a nyilvános látomások megszűntéig jártak a hívek (annak a vak látóasszonynak a haláláig, akinek ezeket tulajdonították).

A szerző a halottlátás kérdésével is részletesen foglalkozik, és hasonló alapossággal ír a vallásos álmokról is. A válság-szituációkkal és kollektív krízishelyzetekkel kapcsolatos álmok az egyéni és egzisztenciális közösségi problémák értelmezéséhez járultak hozzá, egy vallásos értelmezőrendszeren belül védekezési mechanizmusokként is funkcionálva. Társadalmi válságok idején az imagisztikus vallási formák kerülnek előtérbe, mivel ezek inkább segítik az alkalmazkodást és válságkezelést. A kommunista diktatúra terrorja imagisztikus vallásgyakorlatok egész sorát idézte elő, mindezeket az ellenőrző intézmények kontrollján kívül, erős kohézióval rendelkező, közös identitáson alapuló kisebb bizalomközösségekben, privát szférában, új keretek között.

Az imagisztikus és a doktrinális vallásosságot, amelyeknek sajátos pszichológiai, politikai, társadalmi vonatkozásai vannak, Harvey Whitehouse vallási formákról szóló elmélete alapján különbözteti meg Peti Lehel, aki a brit vallásantropológus modelljéről elsőként ír bővebben magyar nyelven, jelen művében. Peti Lehel leginkább az imagisztikus vallásosság fogalmával véli megragadhatónak a szocializmus időszakában intenzívvé váló vallásos aktivitásokat, ugyanis e forma jellemzői a dinamizmus, az élénk vallásos képzeletű és individuális kreativitás. Az imagisztikus vallásosság kis közösségekben nyilvánul meg, vallásos mozgalmyszerű tevékenység, kollektíven megtapasztalt vagy értelmezett tömeges transzcendensélmények látomásos formája, vagy egyéni, ritualizált formája egy vallásos élménynek.

A szerző a népi vallásossághoz tartozó olyan megnyilvánulásokat vizsgálja, amelyek az alkalmazkodás vagy az átalakulás keretét képezték a kommunizmus időszakában, illetve az azt követő átmeneti periódusban.

Peti Lehel több kutatási téma kapcsán vizsgálja, hogy milyen szerepet töltek be a lokális vallási hagyományok a kommunista diktatúra idején, illetve milyen változások történtek ebben a tekintetben a rendszerváltás után a moldvai csángó társadalomban, hogyan alakulnak át a hagyományos vallásgyakorlás formái, miközben a moldvai falvakat is egyre inkább a transznacionális, globális erők irányítják. A 2000-es években a vallásos modernizáció egyre inkább megmutatkozik Moldvában is, a vallásos mentalitás átalakul, egyrészt a munkamigráció révén, másrészt a szekularizációs tendenciák, harmadrészt az egyre erősebb szektásodási folyamatok hatására.

A szerző az adekvát nemzetközi szakirodalom felhasználásával megtalálja az adott néprajzi jelenség legkorszerűbb értelmezési lehetőségeit. Ami pedig újszerű kutatói magatartásában: elődeitől eltérően leginkább az érdekli, hogyan él tovább a hagyomány a jelen szerves részeként.

Zsigmond Júlia